

Krise rodiny:
otec kapitulant

PETR PŘÍHODA

BOŽÍ DOBRODRUH
A PŘÍTEL DĚTÍ

Vzpomínka na Jaroslava Sallera
MILOŠ DOLEŽAL / IVAN DOBROVOLSKÝ

CHRÁMOVÉ
SBORY

NEJSOU PŘEŽITKEM
Jiří Sehnal

8

PERSPEKTIVY

PŘÍLOHA KATOLICKÉHO TÝDENÍKU

SRPEN 1998

Známý papežský kazatel P. RANIERO CANTALAMESSA pronesl letos o Velkém pátku ve svatopetrské bazilice v přítomnosti Svatého otce homilii o antisemitismu.

V apoštolském listě *Tertio millennio adveniente* napsal Jan Pavel II.: „Je správné, aby církev, zatímco se druhé tisíciletí chýlí ke konci, vzala na sebe s jasnějším vědomím hříchy svých dětí... Nemůže překročit práh tisíciletí, aniž by zároveň nevybízela své členy, aby se v pokání očistili ode všech omylů, nevědomostí, nedůsledností a zpozdilostí.“

Mezi těmito hříchy vyniká zvláště to, co bylo spácháno proti židovskému národu. V závěru loňského symposia o křesťanech a antisemitismu prohlásil papež: „V křesťanském světě příliš dlouho kolovaly mylné a nesprávné výklady Nového zákona o židovském národu a o jeho domnělé vině a vzbuzovaly vůči němu nepřátelské smýšlení. Přispěly k uchálení svědomí, a když se v Evropě rozpoutala vlna pronásledování, inspirovaného pohanským antisemitismem, nebyl odpor mnohých takový, jaký by lidstvo mohlo právem očekávat od učedníků Kristových.“

Prosí-li církev takto o odpuštění, má to i teologický smysl, který by neměl zůstat nepovšimnut. Bere-li církev na sebe odpovědnost za hříchy svých členů, je to to nejkrásnější, co může na zemi udělat: ospravedlnuje Boha, neboť hlásá, že je nevinen, *anathos ho Theos*. Bůh nemá vinu, to my jsme ztřešili...

Velký pátek býval po staletí ohniskem nepohopení židů a nepřátelství vůči nim. Proto by mělo z Velkého pátku vzejít dílo smíření a očistění paměti. – Sv. Pavel vykládá, co se stalo na kříži, takto: „V něm je náš mír, on dvojí spojil v jedno, když zbořil zeď, která rozdělila a působila svár...“ (Ef 2,14 – 18). Ono „dvojí“ jsou židé a pohané.

Tato prorokův vize apoštola byla zatemňována skutky. Meliton Sardský z Malé Asie (2. století) ve velkopáteční homilii poprvé vmetl židům do tváře obžalobu: „Co jsi učinil, Izraeli? Zabil jsi svého Pána o velké slavnosti... Slyšte, národové, a vizte: Svrhovaný je potupen, Bůh je zavražděn... rukou Izraele!“

Pravda, v tomto textu i v jemu podobných se projevuje značná okázalost a ostrá kritika, tehdy módní. Símě však bylo zaseto a zanechá stopu i v liturgiích (připomeňme si pověstný přívlastek v modlitbě za židy, dnes odstraněný), v umění a folklóru. Tím přispívá k negativnímu obrazu židů.

Byzantské ikony Ukřižování často zobrazují po stranách Kristova kříže dvě ženské postavy. Někdy hledí obě ke kříži, častěji však jen jedna, zatímco druhá je obrácena zády. Jsou to církev a synagoga. Už se nebral zřetel na slova sv. Pavla, že Kristus zemřel, aby obojí spojil, nikoli rozdělil.

Jak poznamenal Sv. otec, to vše způsobilo, že křesťané byli méně bdělí, když se v našem století rozpoutalo proti židům nacistické běsnění. Nepřímou tím podpořili „Soah“, holocaust. Ale už dávno předtím bylo takto ospravedlňováno trýznění židovského lidu křesťanským obyvatelstvem, ano i církevní institucí.

Známý autor uveřejnil nedávno v renomovaném deníku (P. Citati: *Kořeny nenávisti k židům*, Repubblica, 18. 3. 1998 – pozn. překl.) radikální úsudek: „Pramen každého antijudaismu je v Novém zákoně, zejména v Pavlových listech a v Apokalypse. Syn Izraele nemůže zapomenout, že Pavel posuzuje dobu patriarchu, v níž židé vidí ustanovení Zákona a vřelou důvěřivou vztahu k Bohu jako dobu,

Marc Chagall, Bílé ukřižování, 1938, olej na plátně

Repro archiv

„ZBOŘIL ZEĎ, KTERÁ ROZDĚLUJE“

v níž vládne hřích a smrt. Syn Izraele nemůže snést, že Jeruzalém, místo nejposvátnější, pokládá autor Apokalypsy za centrum fyzického i metafyzického zla.“ Podle tohoto autora by bylo jediným prostředkem nápravy „odsoudit Pavla, odsoudit Apokalypsu a ty úryvky evangelia, v nichž je nejsilněji vyjádřeno protizidovské smýšlení. To však od křesťanů nelze žádat (dokonce by to byla jejich ztráta). Nezbývá, než aby si každý uchoval své náboženské kořeny a v duchu tolerance usiloval o univerzální hodnoty, které jsou v každém náboženství a které všechna spojují.“

Je to řečeno klidně, ale zdá se, že jde o zásadní omyl. Za „dobu ovládanou hříchem a smrtí“ považuje Pavel nejen dobu patriarchu, ale celé lidské dějiny před Kristem. Tvrdí: „Všichni, židé i pohané, propadli hříchu“ (Řím 3,9). V této obecné situaci hříchu a smrti se dokonce přiznává židovskému národu nadřazenost: „Co má tedy žid navíc? A jaký je užitek obřádků? Veliký v každém ohledu! Předně ten, že židům byla světna Boží slova“ (Řím 3,1–2). – Mnoho zmatku vyplývá z toho, že polemika vedená ve skutečnosti proti „židokřesťanství“ byla chápána jako polemika „proti židům“.

Ostatně to, co říká Pavel a Jan o židech, není nic ve srovnání s tím, co říká o pohanech. O nich je řečeno, že jsou „bez Krista, nepatří k izraelskému národnímu společen-

ství, neměli účast v úmluvách, byli bez naděje a žili bez Boha v tomto světě“ (Ef 2,11). Víme, že ani „Babylon“ Apokalypsy, sídlo šelmy a Draka, se nemůže ztotožňovat na prvním místě s Jeruzalémem, ale s pohanským Římem, městem „sedmi pahorků“ (Zj 17,9).

Myslím, že správné řešení naznačují zmíněná papežova slova: „V křesťanském světě příliš dlouho kolovaly mylné a nesprávné výklady Nového zákona o židovském národu.“ Antisemitismus nevzniká z věrnosti, ale z nevěrnosti Písmu. Vychází najevo, že nová situace, kterou vytvořil dialog mezi židy a křesťany, prospívá i lepšímu pochopení právě našeho Pisma sv. I toto je znamením doby. Pohledme v jakém smyslu.

Nejstarší formulace kerygmatu, velikonočního tajemství, se nikdy nezniňuje o židech jakožto příčině Kristovy smrti, nýbrž o „našich hříších“ (Řím 4,25; 1 Kor 15,3). Ani vyznání víry, která jmenuje Pontia Piláta, se nezmiňuje o židech v souvislosti s ukřižováním a smrtí Ježíše Krista. Ovšem, někteří židovští předáci sehráli při jeho odsouzení aktivní úlohu, to však byly příčiny materiální. Zdurazňují-li se tyto konkrétní okolnosti a přisuzují-li se jim nejen historické, ale i teologické význam, ztrácí se ze zřetel univerzální a kosmický dosah Kristovy smrti. Drama vykrou-

pení se banalizuje a stává se výsledkem nahodilých okolností. Přitom Jan píše: „On je smírnou obětí za naše hříchy, a nejen za naše, ale i za hříchy celého světa“ (1 Jan 2,2). Celého světa: i těch, kdo to nevědí nebo v to nevěří? Říká to Kristus na kříži: „Otče, odpusť jim, vždyť nevědí, co činí“ (Lk 23,34). A Pavel: „Kdyby o tom něco věděli, nikdy by Pána slávy neukřižovali“ (1 Kor 2,8).

Budeme tedy mluvit i nadále o bohovraždě? Ano, protože podle Pisma a naší věrouky to byla bohovražda. Ale víme též, že ji nespáchali pouze židé: byli jsme to my všichni.

■ ■ ■

Nejsou-li „kořeny nenávisti k židům“ v Novém zákoně, kde tedy jsou? Kdy a jak došlo k takovému zlomu? Myslím, že není těžké to zjistit. Ježíš, apoštolové, Štěpán (Sk 7), polemizovali s židovskými vůdci (tónem někdy velmi tvrdým). Ale jaký měli přitom úmysl? Když Ježíš předpovídal zkázu Jeruzaléma, plakal stejně jako nad smrtí Lazara. Štěpán umíral s výkřikem: „Pane, nepřičítej jim tento hřích!“ A Pavel, pro kterého „život je Kristus“, by byl raději od něho odloučen, vyobcován (Řím 9,1–3), kdyby to přispělo k tomu, aby jeho soukmenovci přijali Mesiáše!

Tito lidé mluvili ze srdce židovského národa, cítili s ním, patřili k němu. Když někdo mluví, může mluvit i takto. Byli snad proroci a křesťané, kterých mělo být mnoho, jako přisvědčení? Právě od nich si Nový zákon vypůjčuje ty nejdůležitější výrazy. Cítili se snad židé uráženi Mojžíšem a proroky a obviňovali je z antisemitismu? Dobře vědí, že Mojžíš byl ochoten nechat se pro ně vymazat z knihy života, než aby byl spasen sám bez svého národa. Dante Alighieri adresuje Italům takové invokativy, že kdyby se některý cizinec opovážil napodobit jen zlomek, udělali bychom z toho tragédii. Od něho to však přijímáme, protože cítíme, že je náš, že mluví z lásky, ne z pohrdání.

Co se ale stalo v té minulosti mezi první církví židokřesťanskou a poté pohankokřesťanskou? Pohané převzali polemiku Ježíše a apoštolů proti judaismu, ale ne jejich lásku k židům! Polemika se přenášela, láska nikoli. Až bude řeč o pádu Jeruzaléma, církevní otce nad tím plakat nebudou, právě naopak!

Kořen problému je právě zde: v nedostatku lásky, v nevěrnosti ústřednímu přikázání evangelia. Až do vigílie zvané „Soah“ jsme si my křesťané stěžovali na nenávist židů, na jejich odpor k šíření evangelia, ale nevíme, jak jsme si tránu ve svém srdci!

Nesoudím celou minulost. V *Tertio millennio adveniente* papež píše: „Správný historický úsudek se nevyhýbá pozorné úvaze o dobových kulturních podmínkách.“ Tehdy se totiž jednoduše soudilo, že práva pravdy mají přednost před právy osoby. A přece, pokračuje papež, „ani polehčující okolnosti nezabývají církev povinností hluboce želeť slabostí tolika jejích synů, kteří pokřivili její tvář a dokonce jí bránili plně nahlížet obraz ukřižovaného Pána...“ Víme, že když církev mluví o svých „synech“, počítá k nim i „otce“.

■ ■ ■

Mluví-li o hříchu proti bratřím židům, nemyslím jen na generace přede mnou, ale i na svou vinu. Pamatuji, kdy u mne začalo v tomto ohledu obrácení. Letěl jsem domů ze své první pouti do Svaté země, čel Písmu a do očí mi padla věta z listu Efezanům: „Nikdo nemá v nenávisti své tělo.“ Pochopil jsem, že to platí i o vztahu Ježíše k jeho národu. A naráz mi mě předsudky vůči židům, ne-li nepřátelství, které jsem do sebe nepovozovaně nasál v letech mé formace, připadly jako urážka samotného Ježíše.

(Dokončení na str. 8)

KŘESŤAN
V SVĚTĚO prorocích a předchůdcích
s autorem

Profesor ThDr. VICTOR CONZEMIUS patří mezi aktivní přátele naší církve. Rodák z Lucemburska (1929) se cítí s námi spojen přemyslovsko-lucemburskou dynastií. V letech 1970–1980 profesura církevních dějin na katolické teologické fakultě ve švýcarském Luzernu, poté badatelská práce (přes 200 statí) a rozsáhlá publicistika v evropských jazycích. Je ceněn jako specialista pro novodobé církevní dějiny. Dva-krát byl i u nás proslovit přednášku. Nedávno mu vydal Zvon s titulem **Proroci a předchůdci** soubor devíti portrétů, jejichž životy dávají nahlédnout pod povrch dění sice minulého, ale se silným přesahem do současnosti. V této souvislosti mu naše redakce písemně předložila několik otázek.

Pane profesore, jste znám jako specialista na moderní církevní dějiny a váš zájem je zaměřen především na období mezi I. a II. vatikánským koncilem. Proč tomu tak je?

ANKETA

Co očekávám
od plenárního sněmu

Uptímně si přeji věřit, že potřeba plenárního sněmu vzešla z inspirace Duchů svatých. Proto chci doufat, že jeho závěry nebudou pouhým výsledkem aktivní jednotlivců a zájmových skupin.

Předchozí věty vyjadřují určitou skepsi, která se však zrodila až po vyslechnutí několika přednášek sekretáře sněmu P. Miloše Rabana. Jeho slova, která měla vyvolat zájem a radost, vzbudila ve mně pocit spíše opatrný. Odnesl jsem si dojem, že katolická církev v Čechách zaspala dobu, a tím ztratila identitu, vitalitu, směr atd. Po mnoha frázích o tom, jak jsme propásli II. Vatikanum, přišla řeč o vyslání signálu Vatikánu o „skutečných“ potřebách věřících. Prý musíme znovu definovat, kdo je to kněz, co znamená kněžská služba, liturgie, církev.

Kdy a kde naši věřící zaspali? Ve věznicích? Když pod hrozbou pronásledování navštěvovali bohoslužby nebo působili v podzemní církvi? Zaspaly snad ty stovky kněží, kteří dnes mnohdy padají pod tíhu svého úřadu? Neznám spíci církve; znám však církev trpící, modlící se a obětující se. Nie je tolik neprospeje jako krev a pot mučedníka, prolitá společně s Kristem.

Věnuji se moderním dějinám, zvláště moderním dějinám církve, protože toto období je seriózním výzkumem zanedbáváno. Bylo příliš snadno přenecháno novinářům a spisovatelům populární literatury. Mnozí se domnívají, že pouze staletí do reformace jsou „hodna pozornosti historiků“. Avšak církev učinila od Francouzské revoluce zcela nové zkušenosti, např. s odkřesťanštěním, s totalitními režimy apod., a je třeba zapracovat tyto novější zkušenosti do celkového obrazu dějin.

Ve své knize **Proroci a předchůdci** se představujete jako pisatel historie v portrétech. Co vás k tomu přivedlo?

Všechny portréty mé knihy **Proroci a předchůdci** vznikly z rozhlasových přednášek. Pro rozhlas se mi jeví portrét jako nejvhodnější forma k ilustraci abstraktního teologického vývoje lidí, kteří učinili nějaké zkušenosti s církví.

Pro knihu jste si nevybral obecně známé, historicky rozpoznatelné postavy. Čím jste se nechal vést při výběru?

Je pravda, že jsem nevybral teologické průkopníky nebo vůdčí osobnosti církevní hierarchie, nýbrž lidi neznámé nebo takové, kteří se dostali do povědomí širší veřejnosti až po Druhém vatikánském koncilu. O známých osobnostech, jako je např. Jan XXIII., se píše mnoho, řekl bych až příliš mnoho. Jiní významní průkopníci zůstávají ve stínu, ale mnozí z nich si zaslouží, abychom je znali lépe. Proslulost nebo vrcholné postavení v církvi jsou jen vedlejší produkty plodné prožívání něčeho křesťanství.

V tomto souboru vysoce zajímavých životopisů se vyskytují i některé problematické osobnosti. Dáváte za pravdu jim, nebo tehdejší hierarchii?

Většinou osobnosti knihy je společené, že trpěly nějakým způsobem v souvislosti s církví. To však patří k normálnímu stavu křesťana. Někteří dokonce církevní ztroskotali. S odstupem mnoha desetiletí můžeme lépe pochopit příčiny jejich

Victor Conzemius

odcizení. Právě analýza příčin jejich rozchodu s církevním společenstvím je vlastním přínosem těchto životopisů pro naši dobu, více než ocenění soudržnosti s církevní hierarchií nebo naopak oslava církevních rebelů podle dnes známého trendu.

V naší církvi, utlačované po čtyřicet let, probíhá proces recepce Druhého vatikánského koncilu. Domníváte se, že k tomu patří i ostrá vnitrocírkevní polarizace?

K živé církvi patří určitá míra napětí a polarizace. Je to nezbytné, zvláště v církvi, která pod vlivem Západu dohání své deficity současnosti. Tyto polarizace však musí zůstat v rámci křesťanství a nesmí se zvrhnout do neúnosné podoby. Odmítnutí dialogu nebo vzájemné dis-

kvalifikace křesťanů jsou kritériem únosnosti.

Mnozí očekávají radikální změny od připravovaného pokoncilního plenárního sněmu. Co říká historie o takových skocích?

Připravovaný český sněm jistě uvede do pohybu některé věci, o nichž nebylo možno veřejně jednat v době pronásledování ateistickým režimem. Církev katakomb nelze bezprostředně převést do západního pluralismu. Nemůže a nesmí se však uzavřít vůči společnosti, v níž působí a musí na sebe vzít rizika svobody. Je důležité, aby církev zaujala stanovisko k vlastní minulosti a historickým zkušenostem habsburské monarchie, první republiky a státního totalitarismu. Její specifické zkušenosti v české společnosti, úspěchy, ale i poznání omylů a zanedbání, jsou nezbytné pro novou synodní orientaci. V tomto smyslu neexistují skoky ani v církvi.

Jak vidíte budoucnost celosvětově jednotné katolické církve v dnešním světě? Neměla by se demokratizovat nebo „protestantizovat“?

Církev je dnes ve světových rozměrech poznamenána silným pluralismem. Samotná demokratizace nebo „protestantizace“ nejsou sehnání cesty. Jistě je třeba podporovat a aktivizovat spolupráci laiků. Nezbytné je rovněž posilovat další způsoby spolupráce s protestanty. Obojí znamená návrat k zasypaným pramenům, které – mimo jiné – nově otevřel Druhý vatikánský koncil. Nelze však přehlédnout, že od koncilu a po zhroutení světového komunismu se dalekosáhle změnila perspektiva náboženství. Dnes je vůbec obtížnější zprostředkovat základní křesťanské hodnoty než v době koncilu před třiceti lety. I na tuto novou výzvu musí vzít ohled váš plenární sněm. mo

GLOSÁŘ

Dva čtenáři se na nás obrátili se žádostí o stanovisko k parlamentním volbám. Když jsme v minulosti glosovali aktuální politickou situaci, projevovalo nad tím nelibost mnohem více čtenářů. Proto vyhovíme těm dvěma způsobem co nejstřídmějším. – Na první pohled potěšující výsledek voleb vedl k důsledkům, pro jejichž povahu se vžil termín „ne-standardní“. Parlamentní volby mají odpovědět na otázku, s kým a jak dál. Ty naše sice poněkud překvapivě řecky „s kým“, nikoli však „jak“. Místo aby otázky zodpověděly, spíše je nastolily. Dvě otázky čítáme jako zvláště naléhavé. Otázka první: Kde by dnes mělo být místo křesťanů v politice? – Otázka druhá: Volební systém poměrný, anebo většinový? – Hledání odpovědí chce čas (a diskusi).

Další aktuálně politické téma: nová vláda. Dva „signály“, které vyšly z tohoto sboru na naši adresu, příliš povzbudivé nejsou. Novopředaný ministr kultury, který se dosud projevoval jako člověk sympatický svojsky, trpí, zdá se, komplexem. Zamádlá dostal od katechety rákoskou, a proto – stop církevní restituci! A nejmiladší člen vlády, vicepremiér pro hospodářskou politiku a jinak překvapivě liberálně smýšlející ekonom, se nechal slyšet: „...přiznávám, že mám z mocné katolické církve strach, protože znám její dějiny.“ A proto: stop církevní restituci! V tomto případě asi nejde o komplex, ale o indoktrinaci.

Předchozí liberální vláda (s menšinovou účastí křesťanů) měla k církvi (církvím) vztah jen málo vstřícný a spíše rozpačitý. Dnešní socialistická vláda bude asi mít pro ni (pro ně) ještě méně porozumění.

Perspektivy zastávají od počátku názor, že v soudobé společnosti má být církev disidentem (tj. kvasem, solí), že na navrácení majetku má právo, ale že se jej nikdy nedočká. Proto by se měla věnovat těm problémům, jejichž řešení je v jejích silách a které na ni doléhají stále naléhavěji.

Jakkoli se začíná teprve s přípravou plenárního sněmu naší církve, která bude tak dlouhá, jak bude potřeba, bude tato iniciativa rozpačitá. Zatímco jedni a priori pochybují o zdaru chystaného sněmování a čekají, že dojde na jejich slova, druzí jsou ještě větší škarohlídy a koketují s myšlenkou od sněmu upustit. Zde i tam potkáme laiky i osoby duchovní.

Zkusme si představit důsledky případného odroubení již ohlášeného sněmu. Co by to bylo za poselství směrem dovnitř i ven? Nejspíš toto: česká a moravská církev nemá dosti důvěry ve svou životaschopnost, není horká ani studená, jen vlažná...

Farní rady fungují pouze tam, kde si to farníci se svým duchovním správcem skutečně přejí. Kde na to nemají, tam rady neexistují (případně existují jen formálně), zatím nelze jinak. Lze jen doufat, že příklad těch fungujících vzbudí chuť následovat. Ne-li, ubírá se taková farnost k zimnímu spánku, který se může protáhnout na neurčito. Mrtvých farností je u nás nemálo.

Ohlášené sněmování odvolat dost dobře nelze. Sněmovat bychom prostě ti, kdo sněmovat chtějí. Možná, že jich bude menšina. Ta pak bude profilovat tu podobu naší církve, která přetrvá do 21. století.

čil. Jsme připraveni na to, aby náš sněm proběhl v duchu biblického „aby všichni byli jedno“.

Bylo by jednodušší a bezpečnější odpovědět na otázku, co očekávám od sněmu, pár zdvořilostmi o důvěře, dialogu a toleranci, které by zapadly do „oázy klidu“, již katolický týdeník bezesporu je. Mám ovšem zkušenost, že my, kdo jsme označováni za „konzervativní katolíky“, jsme konzistentní ve svém projevu veřejném i soukromém: když jsme však měli možnost soukromě vyslechnout ty, kdo se sami nehlasí k liberalům, ale často poukazují na vše kazící „konzervativní katolíky“, seikávali jsme se se zpochybnutím katolické tradice, autority papeže, skutečné přítomnosti Krista v eucharistii, celibátu apod.

Přesto se u nás nikdo k tzv. liberálům a pokrokovým katolíkům nehlasí. Většinou se tvrdí, že tu existují pouze lidé středu, a pak samozřejmě ti „konzervativní“. Asi jako kdyby vám v restauraci sdělili, že mají pouze dvojí limonádu: střední a velkou.

Pochybuji, že k přípravě i k vlastnímu sněmování budou přizváni i ti tolik zatracovaní „konzervativní katolíci“ – mám obavu, že by většina z nich bohužel stejně odmítla. Poněkud mě uklidnila slova P. Daniela Hermána, když spolu s P. Rabanem informoval o sněmu v pražském klubu Betanie, kde s humorem podotkl, že „konzervativní katolíci nemají mít strach, střílet je nebudeme“.

Ještě stále tedy nejsem zcela přesvědčen o nezbytnosti sněmu. Jsem však přesvědčen o nutnosti prohloubení duchovního života, o potřebnosti každodenní modlitby, osobního příkladu každého z nás, o oběti všedního dne, účty k narozenému životu, lásky k tradici, jasné a srozumitelné řeči našich představitelů a skutečné jednoty věřících v plnosti Pravdy. K tomu všemu může být kdesi v budoucnu sněm krůčkem, ale dnešní znovuvybudování se Ježíši Kristu skrze Neposkvrněné srdce jeho Matky opravdovým krokem.

Ladislav David Rejl
Autor je vydavatelem české verze Mezinárodního katolického Reportu

„Děd uměl poučit vnuka, co dělat, když se splácí koně...“

Snímek Juroslav Hodík

Krize: otec kapitulant

O době, již říkáme „moderní“ – II

Modernizační proces je zatěžkávací zkouškou mnoha tradičních institucí a jejich způsobu fungování. Některé v krátkém čase likviduje, jiné vytěsňuje z veřejného života, a tím jim ukládá o přežití; místo nich vytváří nové. Čechovního zřízení snad netřeba příliš litovat. Zato zanikající sousedská pospolitost je prostředím, které bude mnohým chybět.

Tátové odcházejí

Co se v průběhu těchto změn děje s rodinou? Po tisíciletí byla poměrně samostatnou hospodářskou jednotkou. Už proto byla nucena táhnout za jeden provaz. Ustavičná starost nepopřávala příliš prostoru gestům vzájemné náklonnosti, zdá se však, že to tolik nevažilo. Nyní je pojednou rodinné živobytí odkázáno na jakési neprůhledné a neosobní struktury, průmysl a trh. Už v minulém století začal hromadný odchod otců od pluhů, tkalcovských stavů a verpánků za obživou do měst, do fabrik a do úřadů. Bydliště a pracoviště otec přestalo být totéž. Řečeno stručně, modernizační proces „vysál“ z rodiny otce, který přestal být její hlavou a stal se pouhým návštěvníkem.

Už nemohl být ručitelem rodinného řádu. Děti nemohly sledovat, jak pracuje, jak řeší problémy a překonává překážky, jak se raduje z úspěchu jeho rady, kritiku nebo chválu, protože nebyl „při tom“. Každé ráno mizel do neznáma a v lepším případě se vracel až k večeru plný nesrozumitelných dojmů a zájmů, pokud se nevytratil na dobu mnohem delší. Byl zkrátka „mimo“. Rodina se tomu během jedné, dvou generací přizpůsobila. Úloha otce jakožto identifikčního vzoru tím však byla podstatně okleštěna, leckdy znemožněna. Uvázat se v otcovský úděl, věc do

té doby běžná, bylo stále obtížnější, stále méně samozřejmé, ale i méně lákavé. Představa pokroku, zčásti reálná (v případě pokroku technického), zčásti však iluzorní („pokrok duchovní“), totiž posilovala touhu „mít se lépe“ a „být víc“ než generace předcházející.

Také mezigenerační dialog začal váznout. Zrychlující se tempo změny životního stylu „odstavilo“ nejprve generaci prarodičů. V tradiční společnosti byly jejich životní zkušenosti cenné. Děd uměl poučit vnuka, co dělat, když se splácí koně, a bába vnučka, jak se zachovat, když si ji namlouvá kovářův Francek. Čas tyto zkušenosti zneplatnil. Dnes ani táta neumí synovi poradit, jak s počítačem či s dotíráním neznámých sekt, a má-li dospívající dcera erotické problémy, je máma bezradná.

Rozklad patriarchálního řádu

Vraťme se k otci. Jeho ústupem do pozadí bylo pojednou ohroženo to, co dosud garantoval: vše „otcovské“ v lidské duši i v okolním světě, potřeba osvojeného řádu a syntetizujícího pohledu především. Nedohrovovala rezignace otce na jeho tradiční postavení v rodině ohlašuje zánik patriarchálního řádu, krizi dosavadní autority a zpochybnění Boží suverenity. To vše je dnes viditelnější než před nějakými sto lety.

Už jen ti starší vzpomínají: „Platilo, co řekl táta.“ – Toto konstatování, kdysi samozřejmé, vnímáme dnes jako antikvitu, neboť co říkají otcové dnes, má velmi často platnost pochybnou. Důležité je, že *něco* prostě platilo. Mluví, který si stál za svým slovem, se vytratil – a platnost pozbylo i slovo. To slovo, které „dělávalo muže“, se mění v inflační *status vocis*, pouhé vanutí hlasu, poříznutý papír.

Ústup otce nebyl pro děti bezbolestný. Jejich zklamání, často nevědomé, zůstilo zejména synovskou ambivalencí vůči němu. Na její prázdné místo – ve smyslu doslovném i přeneseném – jsou dosazovány náhrady. Nastává věk adoračních titánů, charismatických vůdců, „otců národa“, vlivných demagogů, kteří se snadno stávají diktátory; také věk velkých revolučních ideologií, zejména nacionalistických a socialistických. Jsou stavěny modly, aby byly v romantických vzpouřách opět káceny a stavěny jiné. Po čase se dostává únava, kterou pozdější výklady duchovních dějin označí jako „soumrak ideologií“.

Pravděpodobně existuje souvislost mezi znevážením otce a vyprázdněním otcovství – a zpochybněním jsoucnosti Boží. Kácení Božího trůnu je na pořadu dne, celé 19. století se činí, až už ve jménu vědy, anebo svobody. „Bůh je mrtvý!“ – zvolá zklamáný a vzpurný pastýřský syn Friedrich Nietzsche, neboť Bůh vstoupil „ze mřel“ v jeho srdci a v srdci mnohých. Nietzscheho ho na chvíli nahradí „nadčlověk“, jiným zase „Absolutno“, jemuž je přisouzen mluvnický rod střední, zanedlouho je však i ono utopeno ve všeládnou relativitu. Těž Kristus je nelibostně stažen z nebe na zem jako pouhopouhý člověk (Strauss, Renan...). Už dlouho je šturmo-

vána i církev, „bašta reakčního tmařství“, jejíž hierarchická struktura se opírá o tradici patriarchální společnosti a jejíž liturgický cyklus odpovídá zemědělskému roku.

Nesnadnost dospívání

Je tu ještě jeden důležitý a velmi praktický důsledek, o němž muži slyší neradi. Pro jedince mužského pohlaví je stále obtížnější skutečně dozrát, dospět. Řečeno stručně: vzrůstá pravděpodobnost, že muž i přes svou biologickou dospělost zůstane napořád pubescentem, ne-li klukem. Tento lehkověrný nedospělec se bude jen nakrátko těšit ze svobody, kterou bude stále více zaměňovat světlavostí; tedy i z dobrodiní demokracie, možná jen přechodné etapy na cestě k masové společnosti, v níž se on sám změní v závislý a manipulovatelný objekt, jemuž bude chybět vnitřní kompas.

Věřejné mínění si na to časem zvykne. Dobově podmiňná morálka udělí otci dispens ve věci výchovy dětí a přisoudí mu roli pouhého *živitele*. Časem podlehne erozi i tato jeho úloha (nahradí ji alimentární povinností doložitelná složenkou) a otec bude napříště pouhým *zploditelem*. Samotný pojem otcovství se postupně vyprázdňuje. Řekne-li se dnes „zkouška otcovství“, už nepomyslíme na zkoušku životní, v níž se testuje obětí či neobětí v osudových peripetiích (což ještě doznívá ve floskuli „zkouška státníková“), ale na biologické vyšetření krevní skupiny či struktury buněčného jádra.

Věřejnému mínění to nezaklívejme příliš, samo o sobě je faktorem neosobním. Posun obecně přijímaného hlediska nastal především proto, že si na tento stav věci zvykli – otcové. V nastalé situaci se stává otcovská, posléze i manželská odpovědnost obtížným břemenem. Emancipační hnutí jsou zprvu mužskou záležitostí. Iniciátory jsou nejprve „dělníci perem“, intelektuálové, vzdělání pak „dělníci dlátem“. Všichni touží – každý po svém – po „osvobození“. Protože tradiční autority ztratily věrohodnost, je každý imperativ vnímán jako tabu, které je třeba zrušit (časem dojde i na tabu sexuální). Mění se struktura svědomí. Žádanou ctností je tolerance, chápána jako shovívavost. Různé listiny práv a svobod obsahují práva a svobody, nikoli povinnosti.

■ ■ ■

Kdo nejsou ochotni rezignovat na úlohu v plném smyslu otcovskou, ocitají se v beztržném prostoru. Chybí jim nejen rukovět, směrnice, ale zejména konsensus společnosti, která už s jejich odhodláním nepočítá. Pluralita autorit, mezi nimiž lze libovolně vybírat, působí proti nim. V opozici se ocitají posléze i sami jejich děti: mezigenerační konflikt, ba odcizení se stává pravidlem. Předávání víry, „dědictví otců“, musí překonávat odpor ducha doby a daří se stále hůř.

Mezitím se cosi stane i s matkou a mateřskou rolí, čímž bude ohroženo vše mateřské v lidské duši i v okolním světě. To už je jiné téma, závažnější.

Petr Přihoda

Mouchy

Letní fejeton

Taky se vám stává, že se strašně těšíte na návštěvu milovaného kraje, aby se tak řeklo: krajiny vašeho srdce, a po příjezdu tam prožijete zklamání nesouladem mezi vaším vnitřním očekáváním a vnější, často zcela odlišnou skutečností? Mně se to přihází často; někdy si nesu příčinu sám v sobě, nějaký nevyřešený problém, jindy to vězí ve zcela odlišném náladě těch, za nimiž jedu, nebo se do vás zabodnou dvě tři nenávislná slova z náhodně zaslechnutého hovoru – a křehká spona chňáchno a reálného je rozbita a člověk musí smysl svého výletu hledat v něčem úplně jiném.

No, a já měl letos všechny podmínky k tomu, abych se této desiluzi vyhnul: v nitru mír, v kapse klíč od prázdného domu, toulky krajinou, něco si uvařit, a potom třeba podlehnout rozmaru a někde si naslepo zajet, a pak zase do lesů, do toho nádherného chňákského listnatého hájemství; nikdo po vás nic nechce, protože vás nikdo nezná...

Pak ale přišly mouchy. Skutečné. Kdykoli jsem vstoupil do lesa. Bylo jich tolik, že je nešlo ignorovat. Lezly do očí, do uší, do nosu, byly agresivní a vůbec se nebály. Nikdy jsem nic podobného v těch svých Chňábech nezažil, přitom jsem tam vyrostl! Vůbec jsem je nepoznával. Figurka stížená šlepenou posunčinou, vyběhající z kadeřavých lesů, to jsem byl já, zbavený jedné iluze. Chňáby se mi staly „nevýslovnou pevností“, *fortes inefabilis*, jak se píše ve Fuldských análech.

Přijda domů, otvíráme nahodile, pro účelu, švabachem tištěnou bibli a v bodnu prst v toto místo: „Učinil Hospodin Bůh člověka z hlíny země. (...) Štípl pak Hospodin Bůh ráj rozkoše (...), v němž postavil člověka, jehož byl učinil“ (Gn 2,7-8). Zvláštní: Právě teď zrovna tato pasáž. Ale nevadí, mysl se počíná zabývat známým textem a zvolna vyvstává problém s ním spojený: Vždycky mě zarážela ta poslušnost – učinil člověka a štípl ráj, a pak do něj postavil člověka. Nemá to být nějak naopak?

Náhle mi svítá: Ráj zde nebyl nikdy jako přirozená nevyhnutelnost, jako „habitus evolute“. Tento starý překlad z poloviny devatenáctého století úplnou náhodou vystihuje podstatu: „první ráj“ byl na větev stvoření „štípl“, a to teprve až zde byl člověk, jak zdůrazňuje biblický text. Tato nenápadná, snadno přehlédnutelná poslušnost vysvětluje a harmonizuje všechno: milióny let přírodních procesů a „rajské bezčasí“, potravinyv řetězec a ropné zásoby, rozpor mezi krásou stvoření a hnilobnými procesy v něm probíhajícími, kontrast něžné ideje a kruté materie, střetávání života a smrti. Krásu mých Chňábů a hejna much v nich.

Ráj zde byl jako *nabídka*, nikoli jako výsledek vývoje; mohl prorazit celým organismem stvoření, opravdu tady byla ta možnost. Nestalo se, lidé ho ztratili a museli se vrátit do lesů plných much a jiné havěti i jiných nebezpečí a žalostně to oplakali.

To, čemu se autentická (řecká) filozofie nemohla ani přiblížit, staří Hebreové *viděli*. Vždycky jsem oceňoval s úctou inspirovanou metafyzikou autorů starozákonních textů, dnes ještě víc; připamatovával mi prostou skutečnost: cesta k prvnímu ráji v žádné podobě neexistuje. Ani v mých Chňábech. Zbývá jen idea krásy, jemně hladící celou tu lopotu rození a zániku a vzájemného požírání. Jenže když se k ní chceme přiblížit, mizí náhle jako plachý ptáček, a my civíme do nahé tváře syrové přírody, která stále ještě „očekává s toužebností zjevení synů Božích“ (Řim 8,19).

Když jsem po týdnu odjížděl zpět do všedního života, rozplývaly se vrcholky kopce ve stoupající mlze jakoby v úchvatném akvarelu, mizícím v ranním slunci, a já nemohl uvěřit, že mě odtud vystvaly mouchy.

Blázej Juřena

TEOLOGICKÉ TEXTY

Díky postmodernímu důrazu na jednotlivec a jeho nitro jsme se dočkali zaplavení knižního trhu publikacemi o spiritualitě.

Tento zájem o duchovní existenci je nový v tom, že v jeho středu není Bůh, ale člověk a jeho duševno. Role duchovních vůdců se ujali guruové z různých světadílů a psychiatrii. Je tím křesťanský duchovní život překonán? Třetí číslo *Teologických textů* s tematickým jádrem **SPIRITUÁLNÍ TEOLOGIE** odpovídá na tuto otázku zkoumáním konstant křesťanské spirituality, jejich nepřekonatelných hodnot i přínosu nových poznatků o lidském nitru. Nový úkaz je také neobyčejný rozmach spontánně vznikajících hnutí v církvi, jejich spiritualit i evangelizační a ekumenické aktivity.

BOŽÍ DOBRODRUH A

V pondělí 6. dubna 1998, na začátku letošního Svatého týdne, se konalo v mariánské bazilice na Svaté Hoře u Příbrami poslední rozloučení se zesnulým páterem Jaroslavem Sallerem (+ 31. 3. 1998), katolickým knězem, redemptoristou, ochráncem a přítelem dětí, který sám sebe nazval ve svých knižních vzpomínkách Božím dobrodruhem. Jeho životní pouť byla plná dramatických zákrut a strastí, které ho však posilovaly, aby mohl sám svou moudrostí a laskavostí obdarovávat a posilovat jiné. Za motto své druhé vzpomínkové knihy, příznačně nazvané Setkání, si zvolil slova E. T. Setona, kterým se pokoušel celý život dostat: „Poněvadž jsem poznal trýzeň žízň, vyhloubil jsem studánku, aby se i jiní mohli napít.“

Jaroslav Saller se narodil v roce 1925 v Sušici a již jako třináctiletý se rozhodl pro kněžství. Noviciát u redemptoristů absolvoval v Českých Budějovicích a ve Staré Boleslavi. Po maturitě začal v říjnu 1945 studovat na teologickém učilišti této řehole v Obořišti, vyhlášeném svou vysokou úrovní. Učiliště bylo v noci 15. dubna 1950 spolu s jinými kláštery přepadena StB a řeholníci internováni. Jaroslav Saller byl zařazen k PTP, kde strávil více než tři roky, a v této době byl také tajně vysvěcen na kněze biskupem Kajetánem Matouškem. Svoji primici slavil sám ve skladu cementu. V roce 1956 byl zatčen a poslán do dolu. Vystřídal pak řadu dělnických povolání a přitom pracoval s mládeží ve skautském hnutí pod hlavičkou tehdy povolených organizací. Až na jaře 1968 nastoupil do duchovní správy v Novém Sedle u Žatce. V bývalých Sudetech, v pohraničním kraji sociálně a duchovně zdevastovaném, mezi „dušemi nejpouštěnějšími“, začal naplno uplatňovat své charisma v práci s dětmi a mladými lidmi, kteří se kolem něho začali houfovat. Nakonec přešel do nedalekých Liběšic a tam po roce 1990 s přispěním mnoha dárců vybudoval na farním dvoře velké dětské středisko. V malé obci Deštnice založil církevní školu a do vyučování náboženství zapojil přes 150 dětí ze širokého okolí. Jeho chloubou byla skupina romských dětí zpívajících a hrajících na kytary.

Otec Jaroslav Saller, někdy přezdívaný „český Don Bosco“, celým srdcem věřil v Boží království a důvěrně znal dětské duše. O jednom svém příteli řekl: „Jestliže ho mají rádi děti, má ho rád i Pán Bůh.“ Děti Jaroslava Sallera milovaly, tvořily jeho rodinu a on k nim dokázal citlivě promlouvat, ale hlavně naslouchat a učit se od nich vděčností. Byl originálním pedagogem, který věděl, jak děti nenávidí přetvářku. Didakticky nepoučoval a ve vztahu k malým si počínal neoby-

čejně prakticky. Často říkal: „Děti si potřebují hrát. Všechny děti na světě mají rády čokoládu. Všichni kluci světa mají ze všeho nejraději špekačky a fotbal.“ V nebi měl mnoho přímluvců a spojenců, kterým říkal „nebeští Kotschildové“ a ke kterým se v modlitbách často obracel. V době tak egoistické, jako je ta naše, myslel Jaroslav Saller na děti. Viděl v nich Ježíšovu nevinnost. Byl obdařen duchovní velkorysostí, nepateticky se radoval z každého bližněctví a velmi přirozeně šířil jako skvělý vypravěč jiskřivý humor. Při dlouhém vyzvánění svatohorských zvonů, které doprovázelo pohřební průvod, jeden mladý přítel Jaroslava Sallera tiše citoval tuto jeho kdysi pronesenou větu: „Přesto cítíme, že tma hrobu ho nepohltila, že stále žije a že shledání s ním bude dožité.“

Miloš Doležal

Z textů Jaroslava Sallera, CSsR

Při jedné cestě z Hloubětína na Vyšehrad jsem stál v tramvaji č. 14 a jel jsem kolem botanické zahrady do Nuslí. Byl jsem v té době, zvláště v ten den, ve veliké depresi a žil jsem v jakýchsi černých myšlenkách. A jak se tak dívám z té plošiny tramvaje, vidím mezi plakáty na tabuli nápis napsaný klukovskou rukou velkými červenými písmeny: „Jarda je vůl!“ V té chvíli to bylo pro mě jako buřácí hlas Boží. Uvědomil jsem si, že jsem kněz, dokonce kněz-dělník, že dostávám z Boží ruky tak velké dary a já se opovčím být tak malomyslný a skleslý. Všechno ze mne spadlo a v mé duši zazářilo velké světlo. Ani zlatá knížka Následování Krista od Tomáše Kempenského anebo třicetidenní exercicie svatého Ignáce by mě nemohly více oslovit než tato prostá věta.

V Sušici jsem vystřídal různá zaměstnání, od strouhání polen pro papírny přes různé práce na stavbách a v obchodě, až jsem nakonec zakotvil jako expedient záchodových prkýnek firmy Solo. Když jsem po několika letech nastupoval do duchovní správy a sešel se poprvé s biskupem Štěpánem Trochlou, ptal se mě, co jsem naposledy dělal. Odpověděl jsem bez rozmyšlení: „Expedoval jsem hajzlděky.“ Srdčně se zasmál a řekl: „Skoda, že jsme se neznali, mohli jsme jít do holportu. Já jsem pracoval jako instalátor a po bytovkách jsem roznášel záchodové mísy.“

Byl právě Svatý týden 1968. Na Květnou neděli jsem měl mít první mši svatou v kostele v Libočanech. Měl jsem strašnou trému. Zamkl jsem se v kostele. Kázání jsem si poctivě napsal a slovo od slova jsem ho z kazatelny recitoval. Vždycky mi nějaké slovo vypadlo a já začínal znovu. Nakonec jsem to jakž takž uměl, ale stala se nehoda. Moji farníci se na poslední chvíli dozvěděli, že je to moje první veřejná mše svatá a najednou stála přede mnou družička s velkou kyticí květů. Začala mi ří-

PŘÍTEL DĚTÍ

kat básničku na uvítanou. To už jsem zapomněl úplně všechno, co jsem se v noci pracně naučil. Musel jsem chtít nechtě odpovědět vlastními slovy na uvítání družičky, abych nevypadal jako pitomeček, který odpovídá na něco úplně jiného, než o čem mluví. Bylo to ostatně moje první a poslední připravené kázání. Od té doby celý svůj život kážu od srdce a z paměti – improvizovaně.

Kaple stojící uprostřed malé vesničky Roztyly, kterou jsme si nejdříve opravili a zvelebili, se stala na několik krásných let naší katedrálou. Co jsme v této kapli každou sobotu prožívali s třiceti až čtyřiceti dětmi, které se sjížděly z celého okolí, se dá jen těžko vyjádřit lidskými slovy. Jeden můj

Jednoho dne jsem si vzal na starost školy. Chtěl jsem zjistit, kde mohu vyučovat náboženství, kam mě ředitelka pustí. Ve velké vesnici Tuchořice jsem nepočítal, vyšel jsem ze školy docela smutný a divže jsem se nesrazil s romskou babičkou. Ptám se jí: „Babi, máte doma děti?“ – Odpověděla: „Mám.“ – Řekl jsem jí: „Tak mi je pošlete na faru.“ Přišli všichni a chodí dodnes. Je jich osm. Hlášky mají jako konipášky, a když se chceme někde pochlubit, zpívají naše malá cikánata.

Pevně věříme, že i v nebi budeme mít velkou klubovnu, a do ní si pořídíme křeslo pro hosta, na které budeme postupně zvat všechny naše přátele,

kterých je hodně. A protože budeme už na věčnosti, nebudeme spěchat a budeme moci každému poděkovat.

Na svém putování po naší planetě jsem se setkával s velkým počtem lidí. Tito lidé byli často zahalení pláštěm všednosti, ale uvnitř – ve své duši – nesli náboj nebeské slávy a milosti. Každé takové setkání bylo pro mne jako zastavení a občerstvení u studánky se živou vodou. Nyní už vím, že to byl sám Kristus, s kterým jsem se setkával ve svých bratrích a sestrách, a že to byl předohraz konečného setkání s ním samým v onen den – jednou...

Fotografie Ivana Dobrovolského, které zachycují „dětskou misi v české poušti“ a jejího iniciátora P. Jaroslava Sallera, vznikaly od roku 1988 a v průběhu devadesátých let. Sám Jaroslav Saller o jejich autorovi napsal: „Ivan Dobrovolský, můj přítel z Prahy, se stal mým osobním šoférem a fotografem, který nám dělá nádherné fotografie při každé příležitosti.“

spolubratr, který byl v té době farářem v Liběšicích a často mě navštěvoval, měl červeného Fiata 800. Já jsem měl stejného Fiata v modré barvě. Přišli jsme na to, že ze svých aut uděláme moderní, osvětlené, průhledné a vytápěné zpovědnice. Jeho auto stálo venku napravo, moje nalevo. Seděli jsme za volantem a děti přisedávaly k nám a vyznávaly se ze svých dětských hříchtů. Bylo to kouzelné a věřím, že se Pán Bůh také usmíval.

Metodická poznámka: Je-li blízko vaší farnosti soukromý medvěďdář, pozvěte ho. Mám zkušenosti, zaručené se vám to vyplatí. Nezapomínejme, že svatý Don Bosco udržel mládež celé hodiny v napětí svými kouzelníckými kousky. My už se kouzlit asi nenaučíme, ale máme-li v dosahu svého obvodu nějakého kouzelníka, požádejme ho o spolupráci.

Úžasné, co zjišťujeme v těchto dnech, že vlastně duše nejvíce opuštěné jsou mezi námi, v naší ulici, v našem městě, kolem nás, v panelácích. Hodně se mluví o tom, jak povzbudit, jak vzbudit víru v lidech, kteří žijí ve městech, v panelácích. Kdo jiný jim ohlásí radostnou zvěst než my.

Prosím vás, děcka, naučte se žasnout nad slovy Písma. Nad slovy evangelia. Protože jenom tehdy, kdy se naučíte žasnout nad slovy Písma, nad slovy Ježíše Krista, budeme schopni předat je druhým.

KULTURA,
UMĚNÍ,
RECENZEJe třeba vidět
Sekala!

Titulek je malou obměnou názvu nového českého filmu režiséra Vladimíra Michálka *Je třeba zabít Sekala*, který bude uváděn v tuzemských kinech od 3. září. Hned v úvodu výkru absolutní soud, kterého se každý kritik většinou bojí: Jde zatím o nejlepší film české kinematografie.

Světová premiéra snímku se odehrála 3. července 1998 při zahajovacím ceremoniálu letošního 33. ročníku Mezinárodního filmového festivalu „kategorie A“ v Karlových Varech, kde film nakonec získal Zvláštní cenu ekumenické poroty. Kéž by i dalším ročníkům bylo dopřáno zahájení dobrým českým filmovým dílem!

Jeho duchovním otcem je scenárista Jiří Křizan. Rodák z Valašského Meziříčí (nar. 1941), kterého neřeba dlouze představovat. Polistopadový poradce prezidenta Václava Havla, do konce roku 1994 náměstek ministra vnitra. Z jeho filmografie připomínám alespoň scénáře *Signum laudis* (1980, režie Martin Hollý), *Stíny horkého léta* (1981, rež. František Vlácil) či *Tichá bolest* (1990, rež. Martin Hollý). Producentů společnosti Buc-film nyní dokončuje pro Českou televizi první 13 dílů nového Křizanova seriálu *Na lavici obžalovaných justice*, který na jednotlivých kauzách tvrdě obnažuje nedostatků právního řádu u nás.

Drama z léta roku 1943, tedy z období tzv. protektorátu, z miniaturní vesnice uprostřed rovinaté Hané, kde není jediný Němec, kam válečné události jako by ani nedoléhaly. I když celé zasedání místa, času a děje vyznívá nadčasově. Snímek hned v úvodu jasně zdůrazňuje, že kdo zlo pouze pasivně poznává a byť i hlasitě artikuluje a pojmenovává, ovšem ak-

livně proti němu nevystoupí, stává se nedílnou součástí tohoto zla...

Mladý sedlák Jura Baran (za jeho ztvárnění získal polský herec Olaf Lubaszenko v Karlových Varech cenu za nejlepší mužský herecký výkon) je pro svoji partizánskou minulost stíhán gestapem. Z rodných kopců chudobného Valaška přichází do poklidné vesničky, kde dominuje dvanácti bohatých statkářů. Podobnost s „Poslední večeří Páně“ není vůbec náhodná. Jenom Bůh chybí, jak už to tak bývá... Trochu jej zde reprezentuje vesnický farář Flóra v podání Jiřího Bartošky.

Lidská zrůda Ivan Sekal (hraje ho současný nejslavnější polský herec Bogusław Linda), který celou vesnici terorizuje a udává, je synem spořádaného hospodáře největšího gruntu Oheřvy (po dlouhé době vidíme na plátně Jiřího Holého). Ten

někdy před pětacíti či osmačtyřiceti lety sexuálně zneužil děvečku Sekalovou. Tak už to chodilo. Na lásku čas nebyl. Panimámy, manželky vybrané pro věno, porodily povinného dědice, pak ztloustly a seděly za celý den k mlohám neměly na spásky ani pomyslení. Tak se tedy narodil pachant Sekal.

V každém kraji bylo takových pachantů nepočítaně. Děvečkám, co je povily, se většinou dostalo výprasku a vyhazovu od příslušné panimámy, v lepších případech dostaly i mzdu a třeba i něco navrch. No, a pachatel pantáta se pěkně vzpovídal, dal nějakou tu korunu na kostel, pomodlil se pár zdrávasů a bylo.

Sekal je silný, v hospodě má vlastní stůl, v pití dost vydrží a rád se předvádí ve rvačkách. Když se pohybuje po vesnici, tak jedině v koňském spřežení a rychle, tvrdě, bezohledně. Ale co naplat, pořádek je jen pachant. Jeho příležitost přichází s německou okupací země. Za oznámení „nepřítel říše“ odměňovalo gestapo udavače majetkem postiženého. Sekal vyčítil svoji šanci. Popřemýšlel a netrvalo dlouho a z pachanta byl hospodář.

Kdy se zastaví? Kolik lidí ještě udá? V jizbě u Oheřvy dvanáct pantátů dochází po dlouhé noční poradě k závěru, který vysloví sám jeho otec: Je třeba zabít Sekala! Ano, ale kdo ho zabije? Žádný z hospodářů by se toho sám neodvážil a ani by si vraždou neposkvínil své čisté katolické ruce. Žádný by ani nedovolil, aby riskoval jeho vlastní syn. Volba padne na evangelika Juru Barana. Je luterán a stejně přijde do pekla, jak na něj veřejně pokřtkují z domova naučené malé děti. „Nezabiješ, stojí v Bibli. To bys byl horší než on!“ oponuje. Hospodář vytahuje temný trumf: „Vím, kde schováváš svoji ženu.“ řekne Koukol. „Máš na to měsíc, Barane. Do příštího úplňku!“

Jak zabít člověka, když nejste vrah? Je Sekal opravdu tak špatný? Čím ho zabít? Rukama? Nožem? Zastřelit ho? Stačím na něj? Nezabije on mě? Nechytímou mě? Od těchto základních otázek film vyvolává další a hlubší evokace a úvahy, až užasle zjišťujete, že máte před očima mistrovské, vícevrstevnaté dílo, které pojednává o všech Božích přikázáních. Jako mimořádně silný akord v provedení forte zazní závěr, kdy dvanáct samozvaných spravedlivých si po vzoru Piláta Pontského myje ruce a Jura Barana zraňuje a nechává napospas. Místo poděkování. Za odměnu. Nepotřebují svědka. Vždyť poslední obraz jasně potvrzuje, že oba zápasníci jsou odděleni – jeden na levé, druhý na pravé straně kříže.

Ačkoliv jde o jeho teprve třetí celovečerní film (*Amerika, Zapomenuté světo*), potvrzuje režisér Vladimír Michálek (nar. 1956), že v jeho osobě máme na současném filmovém scéně zpracovatele hlubokých témat, přemýšlivého, citlivě jdoucího po zárodech bolestí a neduhů veskrze aktuálních.

Milan Šimáček

MLV
PŘÍVODCE PO
KŘESTNÉ

IKONOGRAFII

Symbolika
čísel VI

Číslo jedenáct. Jedenáctka byla všeobecně považována za ad malem pantam, číslo neúplnosti a hříchu. Funguje jako transgressio, neboť stojí mezi významnými čísly deset (Dekalog) a dvanáct (apoštoloové).

Číslo dvanáct. Číslo dvanáct je symbolem úplnosti a Božího řádu. Rok byl a je v mnoha kulturách dělen na dvanáct měsíců, stejného počtu jsou také znamení – zvěrokruhu (zodiaku). Den má dvanáct hodin, stejně tak i noc. Dvanáct hodin dne bylo spojováno Honoriem z Autun s dvanácti apoštolů. Dvanáct je sfér podsvětí a v Athénách bylo dvanáct oltářů zasvěcených bohům. Ve Starém zákoně je poukazováno na dvanáct kmenů izraelských, dvanáct dráhových kamenů se jmény izraelských kmenů měl na náprsníku židovský velekněz (Ex 28,17–20) a dvanáct bylo hýčků podírajících „méděné moře“ (1 Kr 7,44) v jeruzalémském chrámu. Tertulian připomíná dvanáct pramenů u Elim a dvanáct památných kamenů u Gilgal.

Dvanáctka je jednoznačně spojena se sborem apoštolů a stává se tak znamením pro zvěstování evangelia. Za prefigurace apoštolů považovali církevní autoři dvanáct kmenů izraelských (Honorius z Autun, Expos. cant., PL 172,411), patriarchy (Beda Ctihodný, In Luc., CC-SL 120, str. 92) a dvanáct proroků (Honorius z Autun, Gemma, PL 172,672). Sbor apoštolů je symbolicky zobrazován na římských mozaikách jako dvanáct beránků (St. Praesede) či dvanáct holubic (S. Clemente). Číslo dvanáct se skládá z faktorů tři a čtyři, což znamená příkaz dvanácti apoštolům šířit pravdu o Boží Trojici (3) do čtyř světových stran (4), jak píše například sv. Řehoř Veliký (Moral., PL 75, 535) a Beda Ctihodný (De tabern.,

CC-SL 119A, str. 112). Dvanáctka (3 x 4) je spjata se sedmičkou (3 plus 4), znamená, že apoštoloové jsou naplnění milostí Ducha svatého, jak o tom svědčí spisy sv. Řehoře Velikého (Moral., PL 75, 535), Bedy Ctihodného (Expos. act., PL 92,943) a Honorie z Autun (Spec. Eccl., PL 172, 963). Kristus zářačně rozmnožil pět chlebů a dvě ryby (Mk 6,38–44, Lk 9,17, J 6,13) tak, že zbylo dvanáct plných košů ryb a chlebů. Snad nejčastěji je dvanáctka zmiňována v knize Zjevení (Zj 21). Vedle zmíněných dvanácti bran se zapisanými dvanácti pokoleními Izraele a chráněnými dvanácti anděly, se zde hovoří o dvanácti kamenech „se jmény apoštolů Beránkových“, stojících v základech nebeského Jeruzaléma. Také dvanáct bran nebeského Jeruzaléma (Zj 21,21) bylo sv. Řehořem Velikým (Hom. Ev., CC-SL 142, str. 238) ztotožněno s apoštolů hlásajícími evangelium. Nebeský Jeruzalém měl dvanáct tisíc měr a hradba byla dlouhá sto čtyřicet čtyři loktů (tedy opět násobek dvanácti). Střemoví života, rostoucí z obou stran řeky uprostřed nebeského Jeruzaléma měl dvanáctkrát do roku úrodu. Také počet spasených 144 000 je číslem symbolickým, neboť je násobkem dvanácti.

Jan Rojt

DOBRÁ KNIHA O ZLU

Charles JOURNET: Zlo, Krystal OP, Praha 1998

V naší současné velmi bohaté knižní nabídce se dají najít nejen knihy, jejichž obsahová hodnota nepřevyšuje cenu papíru pro Sběrné suroviny, ale také řada velmi kvalitních titulů. Do té druhé skupiny bezesporu patří překlad knihy jednoho z nejvýznamnějších teologů našeho století Charlese kardinála Journeta s krátkým a výstižným názvem Zlo. Toto téma se nějakým způsobem dotýká snad každého člověka a úzce souvisí i se samotnými základy náboženských víry, vždyť jedním z nejčastějších argumentů proti existenci Boží je poukaz na všudypřítomnost zla. Bezprecedentní případy krutosti, vraždění a nenávisti v našem století (jak se říká: „po Osvětimě“) aktuálnost tohoto tématu ještě podtrhují. Jaká je tedy Journetova kniha a jak může naplnit očekávání člověka toužícího po objasnění tohoto problému?

Velmi sympatický je přístup autora k samotnému tématu knihy. Journet se v problému ani existenciálnístiky neutápí ani nezaujímá nezúčastněný postoj pozorovatele. Hned v první kapitole dává najevo, že si obřížnost svého úkolu uvědomuje. Dotýká se tématu zla s házní a úctou k irraci. Citlivost pro hloubku a tajemství zla a utrpení mu ale nebrání v precizním myšlenkovém postupu a pojmenování problémových okruhů. Jedním z velkých kladů knihy, který bych zde chtěl podrobněji zmínit, je srozumitelná prezentace klasického pojetí zla v různých souvislostech, např. ve vztahu k Boží lásce a spravedlnosti, v otázce zla přírodního, hříchu, pekla apod. Journet důsledně upozorňuje na privativní charakter zla. Zlo není něco, co existuje samo o sobě, ale struktura parazitující vždy na určitém dobru. Filozofie rozlišuje dva typy nepřítomnosti nějaké vlastnosti: absence, jako to, co za normálních okolností nepatří ke zkoumanému objektu nutně (např. neznalost španělštiny pro běžného Čecha, a privaci, jako nepřítomnost toho, co

býchom u objektu najít měli (neznalost španělštiny u překladatele z tohoto jazyka). Na základě tohoto rozlišení se zlo klasicky označuje jako privace určitého dobra. Hřích například je nepřítomnost mravní dokonalosti vyplývající z našeho lidství.

Proti takové definici zla se dnes řada lidí bouří a upozorňuje na příliš silnou realitu zla, která se nedá zahnat do kouta řečičkami o pouhé nepřítomnosti něčeho. Tato námitka však vyplývá z nedorozumění. Journet upozorňuje, že pojetí zla jako privativního nedostatku dobra v žádném případě neznamená podceňování nebo bagatelizaci zla. Objekt konající zlo je samozřejmě velmi reálný

a citelný, o tom není spor. Ale zlo není tento jedináci objekt, zlo je následek onoho uměření povinné dokonalosti. Samozřejmě, že je zlo citelné, skládající a zraňující. Ale není samo o sobě existující. Lze si to přiblížit i jinak. Bůh je stvořitelem všeho, co existuje. Není jiného stvořitele. Bůh stvořil vše dobré. Jakákoliv zloba nebo hřích proto není takovým stvořením ve vlastním slova smyslu, ale pouze pokroucením, znehodnocením onoho dobrého, co vyšlo z Boží ruky. Ani ďábel není ďáblem od počátku. Je to pokřivený, padlý anděl. Ani on není čiré a bezbřehé zlo, vždyť samotná jeho existence je vlastně Božím darem a jako taková je dobrá.

Možná, že v konfrontaci se samotnou zkušeností zla se mnohým budou zdát podobné myšlenky zbytečné. Ve skutečnosti však mají zásadní důležitost. Popření privativního charakteru zla totiž vede k nejrušnějšímu dualismu, což se neshoduje s biblickým pojetím stvoření a židovsko-křesťanskou zkušeností s Bohem. Důsledky se pak promítají do vyrovnání se s osobní zkušeností zla a boje proti němu.

Journet v sobě nezapře tomistu (nejčastěji citovanými autory jsou Tomáš Akvinský a Jacques Maritain). Tento samotný fakt samozřejmě není na škodu, ale přílišná pozornost tomistickým přístupům způsobila, že se ojedinělých alternativních přístupů nedovíme příliš mnoho. Čtenář se také musí smířit s tím, že čtyřicet let stará kniha (z r. 1960) se nevyrovnává s řadou zajímavých otázek, které v posledních desetiletích nastolili zvláště teologové s jiným filozofickým pozadím než tomistickým (např. existenciální, hegelovskou dynamickou ontologií apod.).

Respekt autora k tradičním řešením, k Bibli a učení církve a určitá pokora nestavící vlastní novátorská řešení nad tradiční jsou velmi sympatické, nicméně v několika případech přivádí do rozpaků. Některá tradiční řešení totiž nejsou zcela průkazná a přesvědčivá, což by bylo vhodné tematizovat, promýšlet a řešit (např. problém utrpení zvířat), jindy se zdá jakoby několikanásobně opakování mělo zakrýt jistou argumentační nedostatečnost (hypotéza „lepších světů“).

Zmíněné malé výhrady však nespoužijí nespornou hodnotu této knihy a po *Itinerariu* svatého Bonaventury můžeme poděkovat nakladatelství Krystal za další šťastný počín. Ohledně českého vydání je třeba zmínit důležitý klad knihy, kterým je velmi srozumitelná a čtivý překlad O. Seluckého. Rozhodně by neměla ujít studentům teologie a širokému čtenářskému publiku schopnému číst náročnější texty. Tomáš Machula

Bměnská Jednota Musica sacra a farní úřad v Boskovicích uspořádaly v sobotu 13. června pod poněkud nezvyklým názvem Sborování setkání chrámových sborů. Posláním akce bylo především vzájemné seznámení chrámových sborů z různých koutů Moravy. Do Boskovic se dostavilo 15 sborů s 352 zpěváky a hudebníky především z menších míst, jak nejlépe vystihuje tento seznam: Adamov, Boskovice, Brno – sv. Jakub, Brno – Lískovec, Hluk, Jezeří – Maršovice, Jimramov, Lelekovice, Letovice, Mor. Beroun – Město Albrechtice, Mrákov, Olomouc – katedrální schola, Staré Město u Uherského Hradiště, Třebíč, Žďár nad Sázavou.

Sbory si uhradily dopravu do Boskovic samy. Jednota jim zajistila pouze občerstvení a kytičky pro sbormistry. Menší částkou přispěl Městský úřad v Boskovicích. Dobře zorganizovanou akci v půvabném historickém městečku kazil jen vytrvalý déšť a zima. Z technických důvodů zpívaly sbory v presbytáři a musely být doprovázeny elektricky, nikoli varhanami. Vystoupení sborů trvalo nepřetržitě tři hodiny a kdo se chtěl zahřát čajem nebo kávou, musel proběhnout dešťovou clonou na faru. I tak se mezi účastníky udržela dobrá slavnostní nálada až do konce. Organizátoři předem vyloučili ze setkání jakýkoliv prvek soutěžení nebo hodnocení – každý ze sborů totiž pracuje v jiných podmínkách a s jiným hlasovým materiálem. Všem sborům je však společná snaha přispět podle svých nejlépeších sil k větší citi a chvění Boží. Z jejich vystupování a chování to bylo jasně patrné.

Kdo by chtěl porovnávat výkony sborů po umělecké stránce, našel by mezi nimi jistě řadu rozdílů. Ty jsou dány především vzděláním a uměleckým vkusem sbormistrů, dále obsazením sboru a dostupností vhodného notového materiálu. Nelze si zakrývat, že mezi zpěváky převažují lidé důchodového věku, ale tím více je třeba ocenit jejich výkon a obětavost. Několik menších sborů však bylo k naší radosti obsazeno převážně mladými lidmi. Naříkat nad nedostatkem mužských hlasů, zvláště tenorů, tvořících někdy jen osminu z celkového počtu pěvců, je zbytečné, protože jde o obecný, celoevropský jev u amatérských těles. Hlavní je, že se tenorovou a basovou polohou podaří vůbec obsadit.

Co se týče repertoáru, byli jsme překvapeni jeho pestrostí. Zazněla díla autorů z doby od poloviny 16. století do současnosti, a to jak katolických, tak nekatolických, což nejlépe ilustruje tento výčet: Anerio, Bach, Beethoven, Bourgeois, Brix, Bruckner, Brůza, Čechák, Clarke, Dubinský, Dykes, Eben, Fiala,

Vystoupení boskovického sboru

Snímek Petr Sypták

CHRÁMOVÉ SBORY NEJSOU PŘEŽITKEM

Fidler, Händel, Janda, Janáček, Lotti, Lukáš, Martinů, Michna, Mozart, Nanino, Palestrina, Paukner, Pícha, Praetorius, Říhovský, Schubert, Susato, Šimíček, Vaňhal, Viadana, Victoria. Z uvedených jmen vyplývá, že dnešní chrámoví hudebníci nejsou zatíženi přísným, suchým cyrilismem. Sborovíři si váží renesanční polyfonie stejně jako baroka a klasicismu, kde však dávají přednost skladbám bez obligátního instrumentálního doprovodu. Nevyhýbají se však ani dílům romantickým a současným. Rozhodující roli při výběru skladeb hraje dostupnost hudebního materiálu a ohled na technické možnosti sboru. V této snaze sahají sbormistry někdy k úpravám efektních, libových nebo obecně známých kusů. Přes problémy se získáváním vhodného notového materiálu nelze říci, že by repertoár chrámových sborů byl stereotypní. Podobnosti v repertoáru byly znatelné u sborů, které pracují v úzkém sousedství a zřejmě si notové materiály půjčují. Ať už je tomu jakkoliv, celkový dojem přehlídky byl i po umělecké stránce příznivý.

Ve stejný den večer vysílala Česká televize přehlídku vítězů Concertina di Praga. Mladí budoucí profesionálové tu předváděli vrcholné umění esteticky vyspělému publiku. Po čistě umělecké stránce boskovické setkání s koncertem na Pražském hradě nelze srovnávat. Zatímco pražskou akci v nádherném, mnoha lustry prozářeném sále financovala řada bohatých sponzorů, boskovická akce probíhala ve velmi skromných podmínkách krásného, ale přece jen vlhkého a chladného kostela. Zatímco mladým umělcům v Praze tleskalo vyspělé obecenstvo, chrámové sbory v Boskovicích zpívaly téměř bez účasti veřejnosti jen sobě a Pánu Bohu. Nezájem sdělovacích prostředků o podobnou akci je pochopitelný, protože po umělecké stránce se v Boskovicích opravdu nic mimořádného nedělo, avšak z Božského pohledu tomu bylo úplně jinak.

Znamená to snad, že máme nad celou akcí mávnout rukou jako nad koncertem ZUŠ pro rodiče a přátele školy? Myslím, že to by bylo nespravedlivé. I při respektu, který chovám

k vysokému umění, nepochybuji o smyslu činnosti těchto snaživých amatérů, protože nezlé zprostředkovávají umělecké hodnoty lidem, kteří nikdy nevstoupí do koncertního sálu a kteří si stěží zapnou přenos Pražského jara v televizi nebo v rádiu. Jsou totiž tou částí Božího lidu, která dosud nerezignovala na pravdu, že Bůh si zaslouží, aby byl oslavován krásnou hudbou. A s opomíjením této pravdy se v poslední době setkáváme nejen u obyčejných věřících, ale i u některých duchovních.

Všimněme si ale ještě jedné složky „sborování“. Po večerní mši uspořádaly sbory z nedalekého okolí koncert. Ten byl farním úřadem včas oznámen věřícím, ale přišlo na něj asi jen sedmdesát zbožných duší, které pravidelně navštěvují večerní mši. Opět se tak potvrdilo, že naši věřící nejsou zvyklí „konzumovat“ duchovní hudbu mimo liturgii nebo mimo nějakou pobožnost. Tato skutečnost poněkud oslabuje význam koncertů v kostele jako prostředku evangelizace. Přiznejme si, že většina koncertů duchovní hudby v kostelech, prováděných profesionálními tělesy, neslouží věřícím, ale esteticky vyspělému, bohužel nábožensky vesměs lhostejnému publiku. Dosud jsem se nesetkal s člověkem, u kterého by koncert v kostele vzbudil hlubší zájem o otázky víry. Tento důvod neuvádím proto, že bych byl zásadně proti konání koncertů duchovní hudby v kostele. Právě naopak. Vždyť kde jinde by se měl uplatňovat poklad chrámové hudby, ke kterému se církevní představitelé často stavějí zády, než v kostele?

Problém však je jinde. Obyčejní věřící většinou chápou hudbu v kostele jako součást duchovního úkonu. Nevadí jim, je-li tato hudba v latinském jazyce, a snesou při něm i hudbu, kterou by v profánním prostředí nebyli ochotni poslouchat. Církev se vždy snažila odlišit sakrální prostředí od prostředí světského a věřící tomu rozumí. V kostele jsou proto vnímavější i k náročnějším estetickým hodnotám než v laickém prostředí. Uvědomují si, že posvátná hudba je něco jiného, než to, co jim předkládají hromadné sdělovací prostředky a diskožánky. Proto rozhodně není jedno, zda jsou věřící v kostele vystavováni odvaru zábavního hudebního průmyslu, nebo zda poslouchají skladby vytvořené umělci, kteří cítili k Bohu hlubokou úctu a odpovědnost. V Boskovicích jsme se přesvědčili, že chrámové sbory, pracující většinou ve velmi skromných a nepříznivých podmínkách, předkládají Božímu lidu hudbu vznešenou a hodnotnou a že plní ještě stále i kulturní poslání, na které dnešní církev už leckde rezignuje.

Jiří Sehnal

Dvakrát Deml, jednou o Demlovi

Jakub DEML: Jan Kouřpek a jiné eseje, Votobia, Olomouc 1997

Jakub DEML: Halucinák, Vetus Via, Brno 1997

Jan ŽÁČEK: Demloviana, Votobia, Olomouc 1997

Deml není vpravdě ani kunsthistorikem ani uměleckým teoretikem (*Jan Kouřpek a jiné eseje*). Nezajímá ho technika, a umělcův život sleduje potud, pokud může souznít s exegetickým dílem. Výtvarné práce a snahy jejich tvůrců se tak stávají podkladem exaltace pohříbu literární. Ukazuje se také, že pisatelovo stanovisko není neproměnné, ani neomylné – čím více časového patosu, tím méně platnosti nadčasové: na jedné straně sice správně viděno Bilkovo náboženské směřování („Bílek nebude dlouho katolíkem“), na straně druhé si však Deml vyvíjí soukromé úcty s církví i národem (vydává toto za stanovisko obecné). Ostatně, co mají s Bilkem (a také mezi sebou) společného osobnosti jako Hus, Chelčický, Jeroným nebo Komenský...?

Ale snad i tyto nepřesnosti souvisejí s vlastnostmi Demlova stylu: jeho tékavost a erupitivnost (zastírající důmyslnou, leč neskolenu oku skrytou kompozici) si ve svém rozpětí vyžaduje protikladu k teologickým, filozofickým, ale i básnickým výšinám ve vyostřené paměti. Kdyby nebylo protikladu, nebylo by ani Demla!

Výklad cizího díla se Demlovi nutně stává průhledem do vlastního duchovního světa (ovšemže stylizovaného). Nemůžeme si nepovšimnout částečného dovolávání se názoru Břežňových, jakožto vlastně i jiných souvztažností s dalším Demlovým dílem: např. líčení „strašidelného stavení“ z Jeneweinova cyklu Mor se podobá popisu z Hradu smrti...

Z celé knihy nejhůře dopadají kratší, zjevně příležitostně a přátelstvím k výtvarníkům (výtvarníkům) diktované texty. Na opačném pólu budí hledání – vyznavačské – Umění: stačí dnes (a právě dnes?) aktuální, až sama vznikala

za poměrů mnohem příznivějších, než jsou ty, za kterých nyní o roli umění uvažujeme my.

O duchovním soumraku tvůrců svědčí Demlovy práce o Bilkovi a Jeneweinovi, ale především o Janu Kouřpku: „Miluji Jeneweina, Aleš i Františka Bílka, každý z nich celý svět mi zjevil, ale Jan Kouřpek mi učaroval.“ – Soubor Demlových textů o výtvarném umění a jeho tvůrcích k vydání připravil a poznámkami a vysvětlivkami opatřil Jiří Olš. Pocházejí-li Demlovy studie o výtvarném umění nejhůřeji z let třicátých, je období následující obsaženo ve fragmentu zápisníku z let 1948–1960 *Halucinák*, k němuž úvod napsal Jiří Kuběna a který edičně připravil a vydavatelstvími poznámkami opatřil Mojmír Trávníček.

Z jeho pera také pochází následující upozornění: „Nemůžeme tudíž tímto vydáním zrekonstruovat domněle poslední či předposlední Šlépě, nýbrž docela skromně nabídnout čtenáři nahlédnutí do zápisníku, nahlédnutí pod pokličku v tvůrčí kuchyni Jakuba Demla.“ – Ten párně knižní vydání zápisníku nepřipravoval, ostatně ani jeho název nepochází od něj (viz Kuběna).

Můžeme ale předpokládat, že by řadu záznamů zde jen kusých a útržkovitých dále rozvinul ve svých prózách; bezpečně to máme doloženo u přílohy (vlastně záznamu eucharistického zážitku) Beránka z Vitějovic, z níž později vznikne rozsáhlé vyprávění Miloš pro kalendář Moravan na rok 1949 (viz Trávníček).

I toto sebrání látky zatím nesešité nám však dokládá sílu autorových zájmů i rozpětí jeho stylu: od citátů z „vysoké“ literatury (Stevenson, Gogol, Priestley) po záznamy lidových prapovíd: „Přijdou-li dřevci v lese na pokroucený strom, říkají: To je pokroucený, po něm šel provazník!“ OJ anekdoty (jakou je ta o tasovských Židech na str. 17) po básni v próze či fragmentu máchovský („hrdliče osamělé dávají do klece zradlo“). Překvapí pozornost, jakou katolický kněz věnuje kultuře Dalného východu, kultuře korejské.

Jan Kouřpek, Milosrdný Samaritán, 1910

Tlak doby prosvitá záznamy hospodského plku („dneska je těžko se vozit, ale ještě horší je zůstat střízlivý“), i jazyka zdeředených hlášení (k účasti na mírové schůzi vyzýval tasovský rozhlas v roce 1951 takto: „Svoji neúčasti bude se mýt za to, že dotyčný valku si přeje a snaží se ji vyvolat“). Nejbližší je mi však Deml tehdy, hovoří-li ze sebe a za sebe (kněze, umělce, člověka): „Kdykoliv hřešíš, podceňuješ se, nevidíš svou velikost (Syn Boží za tebe umřel) a důležitost, odpovědnost.“ Jak mu asi muselo být, když psal: „Nejsem sám. Láska, která mě víže k mým drahým, brání mi zemřít (samovraždou).“

Žel, působivá jsou spíše místa než celek. Knihu drží pohromadě více tendence jednotlivých záznamů, úseku než promyšlená kompozice. Určena je tedy především těm, kdo jsou s dílem Jakuba Demla již hlouběji obeznámeni. Jako předstupeň nám může posloužit „se-

brání“ demlovských studií a vzpomínek Jana Žáčka pod titulem *Demloviana*.

Knížka je věrohodná tehdy, zůstává-li v věcném konstatování. Bez frází typu „Deml je – přes opácné mínění obecné – v každých Šlépějích skvělým dramaturgem svého díla.“ Můžeme k nim totiž z Demlova dopisu očitovat: „Šlépěje XIX. a XX. uspořádáte a složte v Tasově samé, dohodněte se prosím se skautikem a prof. Milošem Dvořákem.“

Žáčka citi odvaha kousnout i do jablka hodně červého a zabývat se Demlovým vztahem k ženám, potažmo ke Kateřině Sweets-Sporckové. Konečně se také (po Z. Roteklově a jeho Skryté tváři) někdo zastal M. R. Junové a Timothea Vodického! Tonu jsme ovšem dlužni nejen spravedlivé slovo, nýbrž kritické zhodnocení a především vydání jeho díla.

Z hlediska literární historie jsou zajímavé Žáčkovy informace stran autorství některých textů (bohužel si je nemůžeme ověřit; neuvěřil totiž pramen): „Jakub Deml prý napsal první tři až šedesát stran Rodičů a dětí, aby Pavla Kytlicová měla vzor a věděla, jak psát dál... Deml napsal i všechny ty pamflety a literární opusy Marie Rosy Junové... jenže je nepodepsal vlastním jménem, ale z jejího vlastního jména si vytvořil jakýsi svůj pseudonym.“

Velice přesné je Žáčkovy vidění mýtotočného aspektu Demlova psaní: „Demlův Tasov byl básnickovou vizí, snem, se skutečností měl žel málo společného.“

Škoda, že se Žáček uchyluje k nedoloženým tvrzením (to o Stanislavu Vodickovi se skorem zdá pomluvou) či „krátkým spojením“, v nichž přání (dané tendencím vidění světa) jest sice otec myšlenky, pravdu však neploží: věru, co má „odpadnutí“ Marie Rosy Junové-Vodické společného s Druhým vatikánským...?

Méně slov a více konkrétních faktů, méně spisovatele a především pamfletisty, více literárního vědec – zamýšlejtech se také nad poetikou zkoumaného textu – by posloužilo pročištění a zúčtlení Demloviany.

Ivo Harák

Pán Bůh ve službách Drewermanna?

Eugen DREWERMANN, *Tragické a křesťanské. Psychoanalýza ve službách současné morální teologie? Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 1997.*

Autor „pronikavě analyzuje zapletenost lidského bytí do tragického“, stojí na zadní straně obálky knihy německého teologa a psychoterapeuta Eugena Drewermanna *Tragické a křesťanské*. V rámci křesťanství, jehož ústředním bodem a tématem je Kristův kříž, nahradil teologii kříže pojmem „tragického“, které v jeho pojetí ústí do nicoty. A svým způsobem má pravdu. Tragické bez spojení s křížem jinam vyústit nemůže, zatímco po kříži následuje zmrtyvýchvstání, nanebevstoupení a Letnice. – O nadpřirozenu však nenaj-

deme zmínku ani mezi řádky. Ve světě působí jenom slepý osud a v lidském nitru ničivé síly podvědomí.

Na podporu svých tvrzení uvádí několik tragických osudů a lidských selhání. Každý z nás však může jistě jmenovat řadu osob, které právě nějaký traumatický zážitek vytrhl z průměrnosti. Stal se jim příležitostí k sebe-poznání, uvědomění si svých nedostatků, ale taky skrytých možností, a otevřel jim nové cesty. Kolik světců, umělců a vědců takto vyrostlo. U případů uvedených Drewermannem se naskytá otázka, nakolik se postižení pokusili zaujmout k svým problémům tvořivý postoj a jakým způsobem hledali řešení. A pokud v určité fázi života ztroskotali, jak se odvíjel jejich život později? A jaký to mělo smysl z aspektu věčnosti? Touto poslední otázkou, na niž zatím odpověď neznáme, se však už dotýkáme sfér, které Drewermann vylučuje.

Je pravdou, že člověk neumí vést a přiměřeně reagovat, posoudit objektivně situaci, nezvládá požadavky na něj kladené, často chy-

buje a selhává. Kdo z nás nemá takové zkušenosti? Vskutku nefungujeme jako roboti nebo počítače. Otázka zní, čemu se Drewermann vlastně dívá. Nedokonalost naší existence není ničím jiným než důsledkem dědičného hříchu, k jehož novému teologickému zpracování autor vyzývá. Ale nejdřív by si to měl ujasnit on sám. Morální teologie, zvláště ta pokoncilní, s lidskou nedokonalostí a složitými situacemi počítá, snaží se je tvořivě promýšlet a hledat řešení. Prioritní je svědomí, konečné hodnocení přísluší Bohu. O pomoci Ducha svatého a svátostné posile asi nemá smysl s tímto „teologem“ diskutovat.

S doporučením věnovat větší pozornost psychologickým vědám lze souhlasit, podobně mluví i II. vatikánský koncil. Ale již otcové z pouště, mniši a mystici při líčení svých duchovních zápasů vypovídají mnoho cenného o hlubších vrstvách lidského nitra, svatá Kateřina Sienská zdůrazňuje nutnost sebe-poznání na cestě k Bohu a v současnosti můžeme vyzdvihnout známé knihy A. Gruna. Kdo žije opravdovým vnitřním životem, dokáže postupně odhalovat i skryté pohnutky svého jednání. Nejsme tak zoufale bezmocní a spoutaní, jak se nám Eugen Drewermann snaží namalovat.

S výzvami k milosrdenství a soucitu vůči chybějícím se rádi ztotožníme, protože k těm chybějícím patříme všichni. Avšak Drew-

mannovy výzvy vycházejí – jak lze čekat – opět jen z přirozených aspektů. Nikoliv z faktu, že člověk je obrazem Božím, stvořen a milován Bohem, vykoupen Kristovou krví, povolán k nadpřirozenému bytí, poslání a spáse. Také si je třeba uvědomit, co ví každý rozumný vychovatel, že milosrdenství a soucit musí doprovázet moudrá přísnost. Drewermann se tváří jako dobrodinec lidstva, jemuž chce odejmout zbytečnou břemena, ale Bohu díky, že to nejde. Ztratili bychom nesmírně cenný prostředek růstu, bez něhož bychom ustulili někde na infantilní a primitivní úrovni. Drewermannovy úvahy vedou k demoralizaci, demotivaci, pasivitě a vtažení nenápadně, ale o to zálučněji do zákořití ateismu, je v nich mnoho smutku a beznaděje. Nikomu nelze upírat právo na svobodné šíření názorů, dotýcný by však měl poctivě přiznat, na jaké pozici vlastně stojí, co sleduje, a nevzdávat své vlastní nápady za jediné pravé učení.

Kateřina Tetivová

Lze vstoupit dvakrát...

(Perspektivy 7/1998)

Domnívám se, že právě dnes, kdy padly ostatní dráty na hranicích, kdy tolik lidí tráví svou dovolenou i pracovní dny v různých částech světa, dnes, kdy se každý snaží přiučít cizím jazykům v hojnější míře, než tomu bylo dříve, bychom jistě uvítali, kdybychom se alespoň občas mohli vrátit k latině jako mateřské řeči církve. Potom bychom se možná i v té cizině cítili při bohoslužbě více doma.

Gregoriánský chorál je při našich bohoslužbách skutečně Popelkou. Za to, že někteří věřící někdy trpí skutečnou mukou při různých hudebních produkcích, které se občas mládeži v kostele povolují pod záminkou evangelizace, měli by být odškodněni alespoň občasnou klasikou. Ať už je to gregoriánský chorál, nebo jiné hodnotné hudební dílo.

Mnozí pedagogové si dnes stěžují na úpadek hudebního vkusu a estetického cítění u mládeže. Církev vždy podporovala vědy, umění a krásu, odstraněním jejího vlivu ze školství a kultury se dostalo ke slovu profánní umění, které si začalo pod různými záminkami razit cestu i do kostelů. Argumentuje se většinou tím, že mládež má tuto hudbu v oblíbenosti, zapomíná se ale, že je to proto, neboť ji nikdo méně lepšou nenabídl.

Věřící v sousedních zemích již možnost zúčastnit se tridentské mše mají, nechce se proto věřit, že by otec kardinál Vlk byl odpůrcem této myšlenky. Jak známe jeho vstřícnost a toleranci např. k našim odloučeným bratřím, jeho vřelou účast na jejich bohoslužbách, věříme, že najde ve svém srdci místo i pro skupinu těch věřících, kteří mají úctu k tradiční liturgii a zálibu v gregoriánském chorálu.

A pokud by snad někdo chtěl považovat zájem o tridentskou mši za chybu, potom by si měl uvědomit, že je to „chyba“ mnohem menší než různé experimenty se mší, které se začaly praktikovat v západních zemích a které by si rády našly cestu i k nám.

Jana Urbánková, Brno

CESTA TRNITÁ...

Svět stojí dnes tváří v tvář krizi všeho druhu: tím spíš to platí o církvích, hlavně těch tradičních. Všechna modernistická hnutí v katolické církvi – teologů, laiků, „My jsme církev“ atd., usilují o jediné: přizpůsobit církev dnešnímu světu. V dobré víře se domnívají, že se tím církev stane přitažlivější – ať už je to celibát, svěcení žen, nově snatky a sv. přijímání, morálka... Ovšem toto už dávno udělaly evangelické církve. Nestaly se tím však přitažlivější, početnější nebo účtější. Spíš naopak.

Posledním módním trendem ve snaze sekularizovat a demokratizovat církev je zrovnoprávnění úlohy kněží a laiků: laicizovat kněze a klerikalizovat laiky – i při sloužení mše a udělování svátostí. Jestliže uznáme, že Kristus ustanovil apoštoly za své přímé nástupce s plností moci „To činite na mou památku!“, pak se člověk ptá, proč by najednou po dvou tisíci letech měla být tato praxe zrušena? Toto že by měla být demokratizace?

Jestliže církev má právo mít papeže jako strážce Kristovy nauky a církve („Tobě dám klíče...“), „Ty pak utvzuj své bratry...“ a sbor biskupů jako nástupců apoštolů, je zcela logické, že v případě porušení zásad církve mají nejen právo, ale i povinnost uvést věci na pravou míru a vydat jasné svědectví. To

učinili instrukci o spolupráci laiků ve službě kněží. Diskriminace? Celá je psána jemně a takticky a jasně v ní stojí: „Pastýři jsou vyzýváni, aby uznali a podporovali laické služby a funkce. Ty mají svou svátostnou podstatu ve křtu a biřmování a mnohdy také v manželství...“ Dodejme, že u kněze navíc ve svátosti kněžství. Proč pak ta ironie v článku B. Fliedera otištěném v LN „Podivná instrukce“?

Myslím, že nikdo rozumný nehude papeže ani kardinála Ratzingera považovat za muže bez inteligence, těžko kdo z teologů a laiků se jím vyrovná, nebo za krutovládce, pyšné na svou pravdu a autoritu. Oni totiž chtějí jen jedno jediné: udělat pořádek ve svém domě v duchu či příkazu svého Mistra. Všichni vidíme, jak vypadá situace církve tam, kde se směluje služba kněží a laiků ke škodě obou a církve zvláště. Nežádá totiž i každá světská instituce, aby se dbalo na její zákony a nařízení? Co kdyby si dělali ve státě, továrně, ve škole každý co by chtěl? Jen v církvi by to bylo možné?

Dějiny církve od dob apoštolů jsou stálým bojem za věnost Kristu. Co kdyby se prvotní církev přizpůsobila tehdejšímu úpadkovému světu říše římské a nešla do katakomb a na popraviště, měli by-

chom vůbec dnes církev Kristovu? Ano i bojem proti různým bludům, které ohrožovaly samé základy církve. Třebas arianismus 4. století, kdy dokonce většina biskupů v čele s císařem byli jeho nositeli a šifriti. Jen menšina zůstala v církvi věrná pravdě i za cenu pronásledování – sv. Atanáš pod vedením římského papeže. Otec Nicejského sněmu (r. 325) nelze nazývat triumfalistou, ale nositelem Kristovy pravdy. Pravda se jen hledá, ne tvoří! Za tuto skutečnost by měli být katolické církvi vděční i nekato-lické církvi, kterým je Kristus Synem Božím!

Hledat v demokracii jakýsi vše-lék je pochybné, čehož jsme svědky i u nás. A nejsou to osamělé hlasy volající po pevné ruce jakéhosi nového Karla IV. Proto i to nostalgické vzdychání po komunismu. Stojí za připomenutí Churchillův výrok: „Ze všech špatných systémů je demokracie tím nejlepším.“ Mám dlouholeté styky s přáteli v Německu, Rakousku i ve Švýcarsku. Sami bolestně poukazují na tragické důsledky moderních proudů v církvi. Jistě se musí stále obnovovat a žít přizpůsobeně v moderní době, ale podstata musí zůstat neporušená. Jako naše tělo: Šat se mění, ale tělo je stále to naše!

Mít a hlásat Kristovu pravdu jistě není známkou pychy, triumfalismu a pohrdání druhými, stejně jako tím není snaha papeže nebo kardinála Vlk apelovat na Evropské společenství k návratu ke křesťanským kořenům, z nichž ostatně vzešla velikost Evropy. Totéž řekl před časem prezident Evropské komise J. Delors: „Jestliže nedáme Evropě duši do deseti let, prohráli jsme svou partii.“ A ve stejném duchu hovoří i jeho nástupce J. Santer. Ostatně je to i v intencích T. G. Masaryka, který zdůrazňoval, že státy a instituce se udržují těmi hodnotami, ze kterých vznikly!

Je toto triumfalismus? Něco zvláštního? Sepjetí církve s politikou? Není to zcela legitimní úkol církve a každého náboženství vnášet do světa duchovní prvek: lásku, pravdu, poctivost, obětavost, nezištnost a mravní čistotu? To vše v záplavě materialistických kvazihodnot, které rozkládají společnost a činí život nesnesitelným! Jak to vypadá u nás, když čelný představitel státu hlásá ekonomiku bez morálky, která není základem peníze? Co s privatizací a podnikáním bez morálních a právních korektivů? Chytráci týjí z lidí chudých, prostých a důvěřivých! Svět potřebuje ducha Františka z Assisi a Kristova Horského kázání! Jinak jedna krize střídá druhou – a konec nás čeká!

P. Antonín Pospíšil, Jivov

„ZBOŘIL ZEĎ, KTERÁ ROZDĚLUJE“

(Dokomčení ze str. 1)

On převzal od nás vše kromě hříchu. Avšak láska k vlastní a k vlastním lidu není hřích, to je hodnota. Tedy pro své vtělení Ježíš – nazvěme ho nyní jeho hebrejským jménem Ješua – miluje izraelský národ. Láskou tak silnou a čistou, jakou nikdy žádný vlastenec svou vlast nemiloval. Hřích proti židům je také hříchem proti Kristovu lidstvu.

Svířlo mi, že se musím obrátit k Izraeli, k „Božímu Izraeli“, jak ho nazval apoštol, což není zcela totéž co Izrael politický, i když nelze oboji oddělovat. Pochopil jsem, že tato láska neobrožuje žádný národ, že netvoří spolký a bloky proti nikomu, protože Ježíš učil, že naše křesťanské srdce se má otvírat univerzálně.

To mi přiblížilo postavu Edity Steinové, této nové Rebecky, která nosila pod srdcem dva národy bojující mezi sebou, církev a synagogu, a smířila je, když prolila krev za oba. Je vzorem nové křesťanské lásky k Izraeli, která nachází v Ježíši nikoli překážku, ale podnět. „Netušíte, co pro mě znamená, že jsem dezerou vyvolaného národa, že patřím Kristu nejen duchem, ale i krví,“ napsala příteli.

Máme však ještě větší vzor než Editu Steinovou – Marii, matku Ježíšovu. I ji nazvěme jejím krásným hebrejským jménem *Miriam*! I v tom je vzorem církve, nedotčené žádným hříchem proti Izraeli, žádným nepřátelstvím. *Miriam* city k jejím lidu jsou vyjádřeny v *Magnificat*: „Ujal se svého služebníka Izraele, pamatoval na své milosrdenství, jak slíbil našim otcům, Abrahámovi a jeho potomkům navěky.“ – Táž jistota jako u Pavla o neodvolatelnosti zaslíbení daného Izraeli.

Vraťme se k listu Efezanům. Zeď nepřátelství, zbořena křížem, se během věku znovu a znovu obnovovala. Musíme ji opět zbouřat pokáním a vyprošováním odpuštění od Boha a od bratří židů. Slova smíření pronesena na nejvyšších místech nesmějí zůstat v dokumentech, ale musí proniknout do srdcí všech pokřtěných. Když se při velkých misích zapalovaly ohně a pály se předmety marnosti. Dnes, o Velkém pátku, spalme to nepřátelství v sobě. Sami v sobě, ne v druhých.

Kdy se splní Ježíšova touha, aby se shromáždily dívky jeho národa jako kuřátka pod křídly kvočny? My křesťané můžeme uspišit, anebo oddálit den, kdy bude znít v ulicích Jeruzaléma jako o Květné neděli: „Požehnaný, jenž přichází ve jménu Páně!“ Den, kdy Ježíš Nazaretský bude uznán svým národem, ne-li ještě jako Mesiáš a Boží Syn, za jakého jej uznáváme my, tedy aspoň jako jeden z jeho velkých proroků.

Existuje text, který židé dodnes recitují při velikonočním večeri. Meliton Sardský si ho přisvojil a zavedl do křesťanské liturgie. Modleme se spolu v tento den, my i oni, v duchu společné chvály a díky Bohu: „Vytrhl nás z otroctví k svobodě, ze tmy ke světlu, ze smrti k životu, z tyranské nadvlády k věčnému království.“

Dodejme: Dal nám přejít od nepřátelství k přátelství. Strhl zeď, která nás rozdělovala. Můžeme se připravit, abychom usmířeni překročili práh nového tisíciletí.

Přeložila Terezie Brichtová, OP, Redakčně kráceno.

PERSPEKTIVY

příloha Katolického týdeníku

Odpovědný redaktor: Jaroslav Šubrt

Redakční rada:

Květoslava Neradová, Oto Mádr, Petr Kolář, SJ, Petr Přihoda, Václav Frei, Jaroslav Med (předseda), Josef Gabriel, Zdeněk Jančařík, SDB, Miloš Doležal, Tomáš Machula, Jaroslav Šebek

Adresa redakce:

Londýnská 44, 120 00 Praha 2-Vinohrady, tel. 24 25 03 95, linka 24, fax 02/24 25 70 41

Fotosazba Pavel Vodička

Výběr z Perspektiv v Braillově slepém písmu lze objednat na adrese: David Nebeský, Knihovna pro nevidomé a těžce zrakově postižené, Platnéřská 2, 110 00 Praha 1. Tel. 24 81 02 42, linka 166

Nevyžádané rukopisy se nevracejí!